

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์

ผู้เขียน

ปริญญา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

การศึกษาบทบาทของผู้ในนิทานพื้นบ้านล้านนา

นางสาวสุกลักษณ์ ปั้นโญ

ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต (ภาษาและวรรณกรรมล้านนา)

รองศาสตราจารย์ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนาภูล

### บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อรับรวมนิทานเรื่องผู้ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทของผู้ในนิทานพื้นบ้านล้านนา ๓) เพื่อศึกษาฐานคิดเรื่องผู้ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านล้านนา โดยอาศัยแนวคิดสังคมวิทยามนุษย์วิทยาเรื่องกระบวนการขัดแย้งทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม และทฤษฎีโครงสร้างนิยม และหน้าที่นิยม มาเป็นแนวทางในการศึกษา ซึ่งการศึกษาครั้นนี้คัดเลือกนิทานเรื่องผู้ได้ทั้งหมด ๒๗ เรื่อง โดยแบ่งข้อมูลนิทานออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ นิทานเรื่องผู้ที่มีโครงเรื่อง เหตุการณ์ ตัวละคร และสถานที่ จำนวน ๑๖ เรื่อง และนิทานผู้ที่นำเสนอในลักษณะการอธิบาย จำนวน ๑๕ เรื่อง ซึ่งนิทานในลักษณะการอธิบายนี้ เป็นรูปแบบที่ถือว่าเป็นลักษณะเฉพาะและดั้งเดิมของนิทานผู้

จากการศึกษาพบว่าสามารถแบ่งนิทานผู้ได้ ๕ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มนิทานผู้บรรพบุรุษ ๒) กลุ่มนิทานผู้อารักษ์และผู้เจ้านา ๓) กลุ่มนิทานผู้สิง ๔) กลุ่มนิทานผู้ป้าผึ้หาย ๕) กลุ่มนิทานผู้จี้โลกจี้ลัก ๖) กลุ่มนิทานผู้ทำนาและภาระเล่น ๗) กลุ่มนิทานผู้ง่าวคนหลีก (ผู้ใจและคนน้ำดด) ๘) กลุ่มนิทานผู้อธิบายเหตุ ๙) กลุ่มนิทานผู้ผัวผู้เมีย พฤติกรรมของผู้ที่ปรากฏในกลุ่มนิทานเหล่านี้ทำให้มองเห็นถึงบทบาทของผู้ที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับบุคคลและสังคมล้านนาได้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของผู้กับการเป็นทางออกของความขัดแย้งและกฎหมายที่ทางสังคม ผู้กับการให้การศึกษาและอบรมระเบียบสังคม ผู้กับการถ่ายทอดความเชื่อและพิธีกรรม และผู้กับการสร้างเอกลักษณ์ และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งพบว่าบทบาทของผู้กับการให้การศึกษาและอบรมระเบียบสังคมเป็นบทบาทสำคัญและปรากฏในนิทานผู้ของล้านนาทุกกลุ่ม อันเป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์สำคัญในการเล่าและสร้างสรรค์นิทานผู้

นอกจากนับบทบาทของผู้ในนิทานพื้นบ้านล้านนา ยังสะท้อนให้เห็นถึงฐานคิดเรื่องผู้ที่ดำรงและสัมพันธ์กับบุคคลในสังคมล้านนา ซึ่งพบว่าชาวล้านนามองว่าผู้และมนุษย์สามารถพบปะ

พูดคุย ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เป็นการแสดงความสัมพันธ์ทั้งในลักษณะของมิตรที่สามารถพึ่งพาอาศัยและศัตรุที่ค่อยทำร้ายและเอาเปรียบซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงฐานคิดในค้านวิถีสังคม เพศ ศาสนา เศรษฐกิจ และการเมือง ของสังคมล้านนาได้อีกแห่งหนึ่ง แต่ถึงอย่างไรในมโนนิกรของชาวล้านนา ก็ระบุนักดิ่วผู้มีอำนาจเหนือมนุษย์ สามารถบันดาลความสุขสวัสดิ์ ทรัพย์สินต่าง ๆ รวมถึงลงโทษเมื่อมนุษย์กระทำในสิ่งไม่เหมาะสมไม่ควร บทบาทของผู้ที่ประทักษิณในนิทานพื้นบ้านล้านนาส่วนใหญ่ จึงเหมือนการยกตัวอย่างหรือเตือนให้ชาวล้านนามิพุตติกรรมที่ดีงามและถูกต้องเหมาะสมสมกับค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนถึงจริยธรรมประเพณีของสังคม



ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่  
Copyright<sup>©</sup> by Chiang Mai University  
All rights reserved

**Thesis Title** A Study of Spirit's Roles in the Lanna Folktales

**Author** Miss Supaluck Punyo

**Degree** Master of Arts (Lanna Language and Literature)

**Thesis Advisor** Assoc. Prof. Songsak Prangwatthanakun

### ABSTRACT

The objectives of this study were ๑) to collect spirit Folktales in Lanna, ๒) to study the roles of spirit in Lanna Folktales and ๓) to determine the fundamental idea about spirit existed in Lanna Folktales by using sociological and anthropological idea on socialization, social organization and functionalism, Structuralism theory to be guideline for the study. In this study, there were ๑๗๗ spirit folktales selected and divided into ๙ features i.e. ๑๖๗ tales with plot, incidents, characters and places and ๑๖ tales presented by describing the story.

The study revealed that Lanna spirit folktales could be divided to ๙ categories which were ๑) ancestors spirits, ๒) protector and leader spirits, ๓) possessive spirits, ๔) wild spirits, ๕) greedy spirits, ๖) predicting and playing spirits, ๗) silly spirits and clever humans, ๘) cause describing spirits and ๙) husband and wife spirits. all actions of the spirits shown in the stories demonstrated the important role of spirits on the solutions to the conflict and regulation in the society, spirits and education with social orders and discipline, spirits with the belief and ceremony transition and spirits and uniqueness and local history building.

It was found that the role on education with social orders was the most important and shown in all categories of Lanna spirit folktales. This showed the essential purposes of story telling and spirit story creating.

In addition, the roles of the spirits in Lanna folktales also reflected the basic idea on spirits remained and involved with Lanna people. Thus, Lanna people saw that spirits and humans could meet, talk and do various activities together. this showed the relationship on friendliness of which both could find assistance and enemies who harmed and took advantages on each other. However, in Lanna people's sub conscience, they realized that spirits were more powerful than humans and they could ordain the wellbeing, happiness and wealth, in contrast they could punish humans when they did anything inappropriately. Most of the spirit's roles in Lanna folktales, therefore, were as the examples or warnings for Lanna people to behave following the social values and traditions.